

SAYI IV (2018)

M. A. HACIGÖKMEN, *Selçuklu Hanımları Kira Hatun ve Raziye Devlet Hatun* (Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Selçuklu Sultanları ile İlişkileri). Konya 2017.
Çizgi Kitabevi, 95 sayfa (5 fotoğraf ile birlikte).
ISBN: 9786051960296

Halil İbrahim ŞAYLAN

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı III: Ocak-Aralık 2018) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır. Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: H. İ. Şaylan, *Selçuklu Hanımları Kira Hatun ve Raziye Devlet Hatun* (Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Selçuklu Sultanları ile İlişkileri). Yazar: M. A. Hacigökmen, *Libri* IV (2018) 79-84. DOI: 10.20480/lbr.2018016

Geliş Tarihi: 16.01.2018 | Kabul Tarihi: 21.01.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 25.01.2018

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

M. A. HACIGÖKMEN, *Selçuklu Hanımları Kira Hatun ve Raziye Devlet Hatun (Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Selçuklu Sultanları ile İlişkileri)*. Konya 2017. Çizgi Kitabevi, 95 sayfa (5 fotoğraf ile birlikte). ISBN: 9786051960296

Halil İbrahim ŞAYLAN*

Eserin müellifi Mehmet Ali Hacığökmen, Ankara Üniversitesi, Tarih Bölümü'nden 1989 yılında mezun olduktan sonra 2001 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora çalışmasını tamamlamıştır. 2006 yılında Yardımcı Doçent olarak atandığı Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim dalında 2013 yılında Doçent olmuştur. Halen adı geçen üniversitede çalışmalarına devam eden müellif, Selçuklu tarihi ve Ahi teşkilatı ve de kültürü üzerine araştırmalarına devam etmektedir.

Eser *İçindekiler* (7-8), *Önsöz* (9-10) ve *Kısaltmalar* (11) kısımlarıyla başlamakta, dört müstakil bölüm ile devam etmektedir. Birinci bölüm (13-27) *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Kira Hatun ile Evliliği ve Çevresindeki Hanımların Unvanları* başlığı altında beş alt başlık, *Sonuç* ve *Kaynaklar* kısmından oluşmaktadır. İkinci bölümde (29-46) *Kadınhanına Adını Veren Danışmendli Raziye Devlet Hatun* başlığı altında beş alt başlık, *Sonuç*, *Kaynakça* ve Ek olarak Raziye Devlet Hatun'a ait iki vakfiye fotoğrafı bulunmaktadır. Üçüncü bölüm (47-68) *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Selçuklu Sultanları ile İlişkileri* başlığı altında *Giriş*, iki alt başlık, *Sonuç* ve *Kaynakça* kısımlarından meydana gelmektedir. Eserin son bölümü (69-92) ise *Menâkıb-ı Şeyh Evhadü'd-Dîn-i Kirmânî'de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler* başlığı altında *Giriş*, iki alt başlık, *Sonuç* ve *Kaynakça* kısımlarından müteşekkildir. Eserde ek olarak (93-

* MA., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. saylanhalilibrahim@gmail.com | 0000-0002-1053-3543

95) beş adet fotoğraf bulunmaktadır. Her bir bölümün kendine ait sonuç kısmı bulunması sebebiyle eserde müstakil bir *Sonuç* kısmı yer almamaktadır.

Önsöz (9-10) kısmında eserin, müellifin daha önce yayınlanan makalelerinden oluştuğu belirtilmektedir. Ayrıca her bir bölüm hakkında ayrı ayrı bilgiler verilmekte ve kitabın hazırlanmasında emekleri geçen Arş. Gör. Hatice Aksoy, Arş. Gör. Abdullah Burgu ve Selma Dülgeroğlu'na teşekkür edilmektedir.

İlk bölüm olan *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Kira Hatun ile Evliliği ve Çevresindeki Hanımların Unvanları* (13-27) bölümünde Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin kısaca gençlik hayatından, ailesi ile beraber Larend'e'ye gelişinden ve Gevher Hatun ile evliliğinden ve bu evlilikten doğan çocukları Veled ve Alaeddin'den bahsedilmektedir. Bununla birlikte Gevher Hatun'un ailesi hakkında bilgiler verilmekte, annesine *Kira-yi Buzurg* denildiği, babası Şerafeddin Semerkandî'nin çocukları Veled ve Alaaddin'e lalalık yapması sebebiyle lala denildiği belirtilmektedir. *Kira Hatun Kimdir?* alt başlığı altında Mevlânâ'nın ikinci eşi Kira Hatun hakkında kaynakların el verdiği ölçüde, *Kira İsminin Anlamı ve Kökeni* alt başlığı altında Kira kelimesinin Arapça olduğunu düşünen A. B. Gölpınarlı ile Türkçe olduğunu iddia eden N. Uzluk ve Z. V. Togan'ın aksine kelimenin Yunanca olduğu ve "hanım" manasına geldiği iddia edilmekte, *Kira Hatun'un Soyu ve Ailesi* alt başlığı altında ise Mevlana ile Şemseddin İsfahani ve II. İzzeddin Keykavus münasebetleri hakkında bilgiler verildikten sonra Kira Hatun'un II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşi Berduliye Hatun'un ailesine mensup olduğu ileri sürülmektedir. *Kira İsminden Türeyen Unvanlar* kısmında *Kiramana* (Sultan Veled'in Süt Annesinin Unvanı) ve *Kirake* (Sultan Veled'in Zevcesi Fatıma Hatun'un Unvanı) olarak iki tali başlık altında bazı tespitler yapılmıştır. *Kiramana* isminin Kiramana, Keram Ana ve Kira Ana olarak muhtelif şekillerde okunuşlarından bahsedilmiştir. Akabinde, Kira Hatun'a hürmeten Sultan Veled'in sütannesine verilen bir isim olduğuna değinilmiş, *Kirake* kelimesinin Gölpınarlı tarafından *Kerrake* ve *Kerraçe* şeklinde okunduğu, Togan'a göre *Gere-aka* şeklinde bir kelimeden geldiği, Tahsin Yazıcı'nın Kirake/Kiraçe isminin kökeninin Yunanca *Kiratsa* kelimesinden geldiği ve Kira kelimesinin küçültme eki olduğu şeklindeki görüşleri nakledilmiştir. Eflakî'nin, Sultan Veled'in eşinin isminin Fatıma Hatun olduğu bilinmesine rağmen ona Kirake Hatun demesi sebebiyle Kira Hatun'un Mevlana'nın ailesinde oldukça etkili olduğu vurgulanmış ve Yazıcı'nın görüşleri isabetli bulunmuştur. *Kira İsmi ile Aynı Anlama Gelen Unvanlar* alt başlığı altında *Efendipula* (Mevlânâ'nın Kızı Melike Hatun'un Unvanı) ve *Despina* olmak üzere iki tali

başlık altında devam edilmiştir. Efendipula kelimesinin “efendi” ve “pula” kelimelerinden geldiği ifade edilerek efendi kelimesinin Yunanca bey, saygı hitabı, sayın, bay, koca, centilmen, mazbut, sahip, bey, ağa, hâkim, baş, reis, hükümdar, emir gibi manalara geldiği, bu kelimenin “kyr” kelimesi gibi XII. asırda Anadolu Türkçesi’ne geçtiği söylenilmektedir. Pula kelimesinin de Yunanca “zade” manasında geldiği belirtilerek Türkçe *bula* (yenge, hala) ve *bala* (kuş ve hayvan yavrusu, çocuk, yardımcı çırak) kelimeleriyle anlam benzerlikleri olduğu ifade edilmektedir. *Despina* ismine Eflakî’de Ulu Arif Çelebi’nin kızı Melike Hatun’dan bahsedilirken rastlandığı bahsedilmekte ve bununla birlikte kelimenin Yunanca Hanım manasına geldiği ifade edilmektedir. *Sonuç* kısmında yukarıda verilen bilgiler kısaca özetlenerek Mevlânâ Celâleddîn’in ailesine mensup hanımlara verilen unvanların Yunanca kökenli olduğu belirtilmiş, Kira Hatun’un kimliği ve niçin Kira unvanı aldığını meselesi aydınlatılmaya çalışılmıştır. *Kaynaklar* kısmında bu bölüm yazılırken dipnotlarda atıf yapılan bütün kaynakların isimleri künyeleriyle beraber verilmiştir.

İkinci Bölüm olan *Kadınhanına Adını Veren Danışmendli Raziye Devlet Hatun* kısmında Selçuklu siyasî ve sosyal hayatında faaliyetleri ile öne çıkan bazı hanımlar zikredilerek Raziye Devlet Hatun’u da öne çıkan bu hanımların içine konulması gerektiği ifade edilmektedir. Raziye Devlet Hatun’un birçok hayır ve hasenâtı olmasına rağmen hayatı ile ilgili bazı karanlık noktaların bulunduğu ve bu karanlık noktaların yazar tarafından aydınlatılmasına çalışıldığı belirtildikten sonra Raziye Devlet Hatun’un Danışmendli Yağıbasanoğlu Muzaffereddin Mahmud’un kızı olduğu ortaya konulmaktadır. Bölümün alt başlığı olan *Danışmendli Selçuklu Akrabalık İlişkileri ve Raziye Hatun* kısmında, Türkiye Selçukluları Danışmendliler arasındaki bağın Kutalmış ve Danışmend Gazi’nin babası Ali Taylu’ya kadar dayandığı belirtilmektedir. Sonra I. Mesud’un Danışmendli Emir Gazi’nin damadı olduğu aktarılmaktadır. Akabinde, Sultan Mesud’un oğlu Ankara ve Çankırı Meliki Şahinşah’ın Danışmendli Nizameddin Yağıbasan’ın kızı ile evlendiği, daha sonra Yağıbasan’ın Selçuklu hizmetinde bulunan çocuklarının isimleri zikredilerek Selçuklu Devleti’nde evlad-ı Yağıbasan adıyla anıldıkları ifade edildikten sonra çöken Danışmendli Beyliği’nin askerleri ve büyük bir nüfusa sahip göçerlerinin Selçuklu hizmetine girdiği anlatılmaktadır. Devamında I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in oğlu Malatya Meliki I. İzzeddin Keykavus’un Danışmendli Nizameddin Yağıbasan’ın torunu Raziye Hatun ile evlendirildiği ve Raziye Hatun’un Devlet Hatun adıyla

1213 ve 1223 tarihli iki vakfiyesinin bulunduğu bahsedilmektedir. *Raziye Devlet Hatun'un Adı ve Soyü ile İlgili Bilgiler* alt başlığının bulunduğu kısımda, Konya'nın Kadınhanı denilen ilçesinde bulunan Han'ın ve Konya'nın Hatuniye Mescidi'nin kitabelerinden Raziye Devlet Hatun'un Nizameddin Yağbasan oğlu Muzafferüddin Mahmud'ın kızı olduğu bilgisine ulaşıldığı ifade edilmektedir. *Danışmendli Raziye Devlet Hatun'un I. İzzeddin Keykavus ile Evliliği Meselesi* isimli alt başlıkta Raziye Hatun'un Selçukluların gelini olduğu ve sadece I. İzzeddin Keykavus ile evlenmiş olabileceği anlatıldıktan sonra Yağbasanoğullarının I. İzzeddin ve I. Alâeddin'in taht mücadelesi sırasında gerçekleştirdikleri faaliyetlerinden bahsedilmektedir. *Raziye Devlet Hatun'un Ailesi* alt başlığı altında ise Raziye Devlet Hatun'un babası Muzafferüddin Mahmud'un I. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde Aksaray Valiliği ve Aksaray'da yaptırmış olduğu mimari eserler hakkında bilgi verilmektedir. Akabinde, Zahirüddin İliğ'in siyasi faaliyetleri, Raziye Hatun'un kardeşi Bedreddin Bireminî el-Arusî ve Raziye Devlet Hatun'un kız kardeşi Adsız (Etsüz) Elti Hatun hakkında bilgiler verilmektedir. *Sarayönü İsmi Raziye Devlet Hatun Sarayı'ndan mı (Tâk-ı Menkûşi) Geliyor?* isimli alt başlıkta Sarayönü ilçesinin isminin Raziye Devlet Hatun Sarayı'ndan gelip gelmediği tartışılmakta, Raziye Hatun'un yaptırmış olduğu *Han* (Kadın Hanı) ile *Güdük Minare ve Hatuniye Mescidi* hakkında tali başlıklar altında bilgiler verilmektedir. *Sonuç* kısmında ise verilen bilgilerin genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. *Kaynaklar* kısmında yararlanılan arşiv belgeleri ve eserlerin listesi verilmiş, ayrıca *Ek-1* ve *Ek-2* kısmında Raziye Devlet Hatun'a ait iki adet Arapça vakfiye fotoğrafları eklenmiştir.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Selçuklu Sultanları ile İlişkileri başlığı ile başlayan üçüncü bölümün *Giriş* kısmında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'den, onun ilişkiler kurduğu devlet adamlarından ve bu hususta yapılmış çalışmalardan bahsedilmektedir. *1221-1237 Yılları Arası Bahâeddin Veled ve Mevlânâ Celâleddîn'in I. Alaeddin Keykubat ile İlişkileri*, alt başlığı altında Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled ile I. Alaeddin Keykubat ilişkileri ve Mevlâna Celâleddîn ile I. Alaeddin Keykubat ilişkilerine tali başlıklar altında yer verilmiştir. Devamında ise *1232-1277 Yılları Arası Mevlânâ Celâleddîn'in Selçuklu Sultanları ile İlişkileri* alt başlığı altında Mevlânâ Celâleddîn ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev ilişkileri, Mevlânâ Celâleddîn'in II. İzzeddin Keykavus ile ilişkileri ve Mevlânâ Celâleddîn'in IV. Rükneddin Kılıçarslan ile ilişkileri ayrı ayrı tali başlıklar altında anlatılmaktadır. Bölümün *Sonuç* kısmında Mevlânâ'nın babası

Bahâeddîn Veled'in Anadolu'ya geldikten sonra Larende'ye yerleşmesi, buraya yerleşmesinde etkili olan Konya'nın güçlü surlarla çevrili olmasının yanında Bedreddin Gühertaş ile Bahâeddin Veled'in yakın ilişkiler içerisinde olması gibi sebeplerin bulunduğu zikredilmektedir. Bununla birlikte Bahâeddîn Veled ve oğlu Celaleddîn Rûmî'nin Sultan Alaeddin Keykubat ile ilişkiler kurmasında yine Bedreddin Gühertaş'ın etkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca II. İzzeddin Keykavus'un Mevlânâ ile ilişkilerinin baba-oğul ilişkileri gibi seyrettiği ve Mevlânâ'nın Sultan'a *Oğlum!* diye hitap ettiği, aynı şekilde IV. Rükneddin Kılıçarslan ile ilişkilerin de bu minvalde olduğu ifade edilmektedir. Son olarak Mevlânâ'nın Moğol taraftarı olmadığı belirtilmiştir. *Kaynakça* kısmında bu bölümün yazılmasında istifade edilen eserler künyeleri ile birlikte zikredilmektedir.

Menâkıb-ı Şeyh Evhadü'd-Dîn-i Kirmânî'de Geçen Selçuklu Tarihi İle İlgili Bilgiler eserin son bölümüdür. Bu bölümde Türkiye Selçuklu Devleti'nin erken dönemine ait Arapça ve Farsça kaynakların olmadığından bahsedilmektedir. Akabinde, Bizans kronik yazarlarının da tarihi kendi açılarından yazdıklarından, I. Alaeddin Keykubat dönemine kadar kaynakların bu şekilde olduğundan, bu dönemden sonra Arapça kaynakların dolaylı olarak Türkiye Selçuklularından bahsettiğinden, Farsça kaynakların doğrudan Selçuklu tarihi ile bilgiler verdiğinden, bu döneme ait Türkçe kaynağın bulunmadığından bahsedilen *Giriş* kısmı bulunmaktadır. Devamında *Menakıpnamelerin Selçuklu Tarihi Bakımından Değeri* alt başlığı altında menakıpnameler hakkında Türkiye'de yapılan çalışmalara kısaca değinilmekte ve menakıpnamelerin masal, destan ve efsaneler gibi olağanüstü durumları olsa da menakıpnamelerde geçen isimlerin gerçek şahıslar olduğu, bir takım tarihi olaylara ve şahsiyetlere dair bilgilerin bulunmasından dolayı tarihi önemi vurgulanmaktadır. *Menâkıb-ı Şeyh Evhadüddîn-i Kirmânî'de Geçen Selçuklu Tarihi İle İlgili Bilgiler* alt başlığı altında ise Şeyh Evhadüddîn-i Kirmânî ve menakıpnamesi hakkında bilgiler verildikten sonra menakıpnamenin ilgili kısımlarının tercümesi italik olarak nakledilmektedir. Sonrasında, *I. Alaeddin Keykubat'ın Esaretten Kurtarılma İstenmesi* ve *I. İzzeddin Keykavus'un Zehirlenmesi* olarak iki tali başlık altında menakıpnamenin verdiği bilgiler tahkik edilerek Anadolu Selçuklu tarihi hakkında önemli tespitlerde bulunulmuştur. *Sonuç* kısmında menakıpnamenin verdiği bilgilerin tarihi vakalara uygun olmasının yanında, menakıpnameden Danişmendli Türkmenleri ile Evhadîlerin ilişkiler içerisinde bulun-

duğu belirtilmektedir. *Kaynakça* kısmında kitabın son bölümünde yararlanılan eserlerin tam bir listesi künyeleri ile birlikte verilmiştir.

Kitabın son sayfalarında *Tilbaşar (Tell-i Başır) Kalesi'nin, Mişar Kalesi'nin Surlarının, Mişar Kalesi'nin Giriş Kapısının, Mişar Kalesi'nin Zindanının, Mişar Kalesi'nin Üstünde Abdolvahhab-Mar Ahron Manastırı'nın* fotoğrafları bulunmaktadır.